

- A. "Hyddan" med anordningar för att sänka ner Den Himmelska Tronen till scenen.
- B. Himlavalvet
- C. Den översta scenen som ibland användes som musikläktare
- D. Övre scenen
- E. "Fönsterscener"
- F. Den inre scenen ofta kallad "arbetsrummet"
- G. Luckor i golvet som leder ner till "Helvetet" under scenen
- H. "Herremännens loger" eller "Lordernas loger"
- J. Vindsrum för lager, omklädningsrum etc.
- K. Omklädningsrum
- L. Utrymme bakom scenen
- M. Huvudentréer till teaterbyggnaden
- N. Dörrar i anslutning till läktartrappan
- O. Ingång till läktarna och trapporna

Så här tror man att Globeteatern har sett ut. Teckningen visar var ståplatspubliken höll till och de förnäma "gallerierna", varifrån de välbeställda föredrog att se pjäserna. Man kan lätt föreställa sig publikens våldsamma reaktioner när något inte passade. Ett obeskrivligt larm kunde avbryta föreställningen. Likaså när olika föremål slängdes mot skådespelarna eller någon hyllades med eftertryck. Publikens var lätrörlig och krävde varje minut att få full valuta för pengarna.

Shakespeares första år i London

Av Rune Blom

Rune Blom är shakespearekännaren som skrev boken "Mitt gamla London - om Shakespeare, teaterlegender och den nya Globeteatern" ur vilken vi med benäget tillstånd av författaren publicerar ett utdrag. Blom håller också föredrag om Shakespeare.

Vi vet inte särskilt mycket om Shakespeares tidiga karriär i London och inte ens säkert när han kom dit. Men enligt en källa från 1709 kom Shakespeare snabbt i kontakt med teater-folk i London - och fick arbeta sig upp:

"Han fick komma till ett teatersällskap och stod lägst i rang av alla... Men han utmärkte sig snart genom sin enorma begåvning, inte i första hand som skådespelare utan som författare".

Lägst i rang? Vad gjorde han då? kan man fråga sig. En annan källa är utförligare:

"När Shakespeare kom till London var han utan pengar och vänner. Som främling visste han inte vem han skulle vända sig till, inte heller hur han skulle försörja sig. - När allt verkade hopplöst gick han till teatern och tjänade lite pengar på att ta hand om adelsmännens hästar. Han blev så skicklig på detta och så omtyckt att han fick mer att göra än han kunde klara av. Då anställde han småpojkar som hjälpte till. De kallades 'Shakespeares pojkar'. Ibland blev han tilltalad av skådespelare. De

tyckte att han var så noggrann och kunde konversera så talangfullt att de rekommenderade honom för anställning. Det var inget särskilt viktigt han fick göra i början men snart skilde han sig från alla, inte som skådespelare men som en duglig författare."

Den teater Shakespeare kom till bör ha varit James Burbages The Theatre i Shoreditch, den populära teatern utanför stadsmuren som var mer användbar och etablerad än den närbelägen The Red Lion playhouse från 1567, byggd av James Burbages sväger John Brayne. Alltså, samme James Burbage som Shakespeare hört talas om i hemstaden när drottning Elizabeth besökte Kenilworth.

Affärsmannen Burbage ville ha en teater som passade alla typer av underhållning. Scenen var därför flexibel och kunde tas bort för att ge plats åt spektakulära upptåg

med mängder av underhållare i fantasirika dräkter, clowner, buktalare, eldslukare - den tidens populära underhållare som publiken kunde följa på nära håll i den nästan cirkelrunda byggnaden.

Idén till teaterns form hade Burbage förmodligen fått från björnhetsningsarenorna i Southwark. Vem vet, Burbage kanske också hade planer på att införa detta populära nöje närmare City? Det gällde ju trots allt för honom att kunna betala tillbaka de 600 pund det kostat att bygga The Theatre, pengar Burbage fått låna av sin svärfar.

Men det publiken ville ha var pjäser. Burbage som hade näsa för affärer, och ville ge publiken full valuta för pengarna, bestämde sig därför för en scenlösning som blev populär hos såväl författare, skådespelare som publik. Den kom att prövas på många andra teatrar, däribland The Globe.

De effekter som författarna försåg pjäserna med, och som publiken älskade, kom här verkligen till sin rätt. När en falllucka öppnades i den rektangulära scenen och häxor, djävlar eller vålnader hissades upp kan jag tänka mig att ståplatspubliken runt om höll andan och för tillfället slutade med sitt ölrickan-de. Det kanske också hettade till i "Lords' Rooms" och "Gentlemen's Rooms", som var de dyraste platserna närmast scenen och motsvarade våra loger på teatern.

När det blev ett folknöje att gå på teatern, krävde de inflytelserika och förmögna att få sitta ännu närmare, ja, de ville ha sina platser på själva scenen. Här kunde elisabetanska dandies visa upp sig i all den yttre prålighet som modet krävde för dagen och här kunde andra skryta med sin rikedom. Det var inte heller ovanligt att de högljutt kommenterade det som hände, spottade kärnor på skådespelarna, skrek uppmuntrande ord eller ledde talkörer när det var något som inte passade. Tala om snabb teaterkritik!

Men de förnämre åskådarna på scenen kunde också dämpa ståplatspubliken med avvärande handrörelser när dessa obildade - enligt deras mening - skrånade åt något som borde visas uppskattning. Vad teaterns folk tyckte om inkräktarna på deras domäner är lätt att räkna ut. Men skådespelarnas status var som sagt inte hög. Det gällde att svälja förtreten. Särskilt svårt måste det ha varit en gång under en stridsscen, med värjor och dolkar, då en skådespelare råkade stöta till en av dessa "påfåglar" på scenen. Denne flög omedelbart upp, drog sin värja och utmanade den stackars skådespelaren på duell. Ståplatspubliken var genast med på noterna. En skådespelare eller "påfågel" mer eller mindre, vad gjorde väl det?

James Burbage hade också i

utformningen av The Theatre påverkats av den spelplats som värdshusgårdarna hade erbjudit sedan länge. De välsituerade satt i de läktarrader som värdshuset med två flyglar naturligt bestod med. Den rektangulära scenen fanns där gården tog slut och sköt in bland ståplatspubliken.

På The Theatre, och senare The Globe, erbjöd scenen större möjligheter. Bakom förscenen fanns en mindre scen, som kunde ge en bakgrund, kanske i form av en gata eller del av en stad. Denna inre scen kunde avskiljas med en ridå. Ovanför fanns en balkong. Här kunde exempelvis Hamlet dyka upp och lyssna när kung Claudius och Polonius planerar att använda Ofelia som lockfågel för att få Hamlet att avslöja sina planer. Det som senare i dramat, när kungen och Polonius lyssnar bakom draperiet, får Hamlet att be Ofelia bege sig till ett nunnery (Gå i kloster, Ofelia) - det elisabetanska slangordet för "horhus" och alltså motsats till "kloster".

Det måste också ha varit till denna balkong som Romeo klättrar för att träffa sin Julia. Härifrån kan också Brutus och Markus Antonius ha talat till folket i Julius Caesar.

Bakom balkongen fanns en klädloge, dit säkert många nervösa skådespelare rusade under en föreställning. På den näst översta våningen i det här genomtänkta scenbygget fanns musikanterna som blåste i sina trumpeter när pjäsen skulle börja eller när det var dags för stridsscenerna. Men musikanterna kunde också vara på scenen. Det finns många kröningar i Shakespeares pjäser, många narrar och clowner som sjunger.

Musik, upptåg och våldshandlingar - invävt i det som vi i dag kallar videoväld - hörde till den elisabetanska teatern. Ve den författare som inte begrep det! Men "teaterkritiken" var som sagt snabb. Och den var verkligen av det fysiska och hårdhänta slaget, om författarna malde på tomgång eller om skådespelarna inte behagade den otåliga publiken.

I dag, när vi oupphörligen matas med film och TV, annonser och fotografier är det väl ingen som förnekar bildens betydelse.

Vi går på bio för att se en film, på teatern för att se en pjäs osv. Det var annorlunda på Shakespeares tid. Då gick man på teatern för att höra en pjäs. Många elisabetaner var analfabeter och kunde bara lära sig från vad de sett eller hört. Man satt gärna en timma för att lyssna på en bra predikan. Det talade ordet blev därför det viktiga också på teatern. Dekorationer behövdes inte, men man uppskattade färggranna dräkter - och effekter!

Burbage hade tänkt på allt. Överst i hans scenbygge fanns scenmaskineriet, som genom hissordningar kunde få gudin-nor och änglar att flyga genom luften eller bli värdigt nersänkta mot scenen till musik- och fyrverkerieffekter. Det är ungefär som när vi sitter storögda i dag på teatern inför helikoptrar som landar på scenen eller takkronor som faller ner över parkettplubliken. Med enkla medel lyckades Burbage få sin inte särskilt bortskämda publik in i samma förvåning - och att se fram emot dessa "specialeffekter".

För en ung man med teaterambitioner måste det ha varit en upplevelse att få komma till The Theatre. Shakespeare fick dessutom börja från botten i teaterhierarkin, när han nu lämnat hästarna, och skulle väl i dag ha kallats för biträdande inspicient, en allt i allo som de flesta kunde kommendera.

Londonborna under drottning Elizabeths tid steg upp redan klockan fyra på morgonen. Klockan sex skulle barnen vara i skolan. En av Shakespeares första uppgifter på dagen kan ha varit att se till att flaggan var hissad överst på scenhusets halmtak. Det var ett tecken för alla omkring att det var föreställning klockan två på eftermiddagen.

